

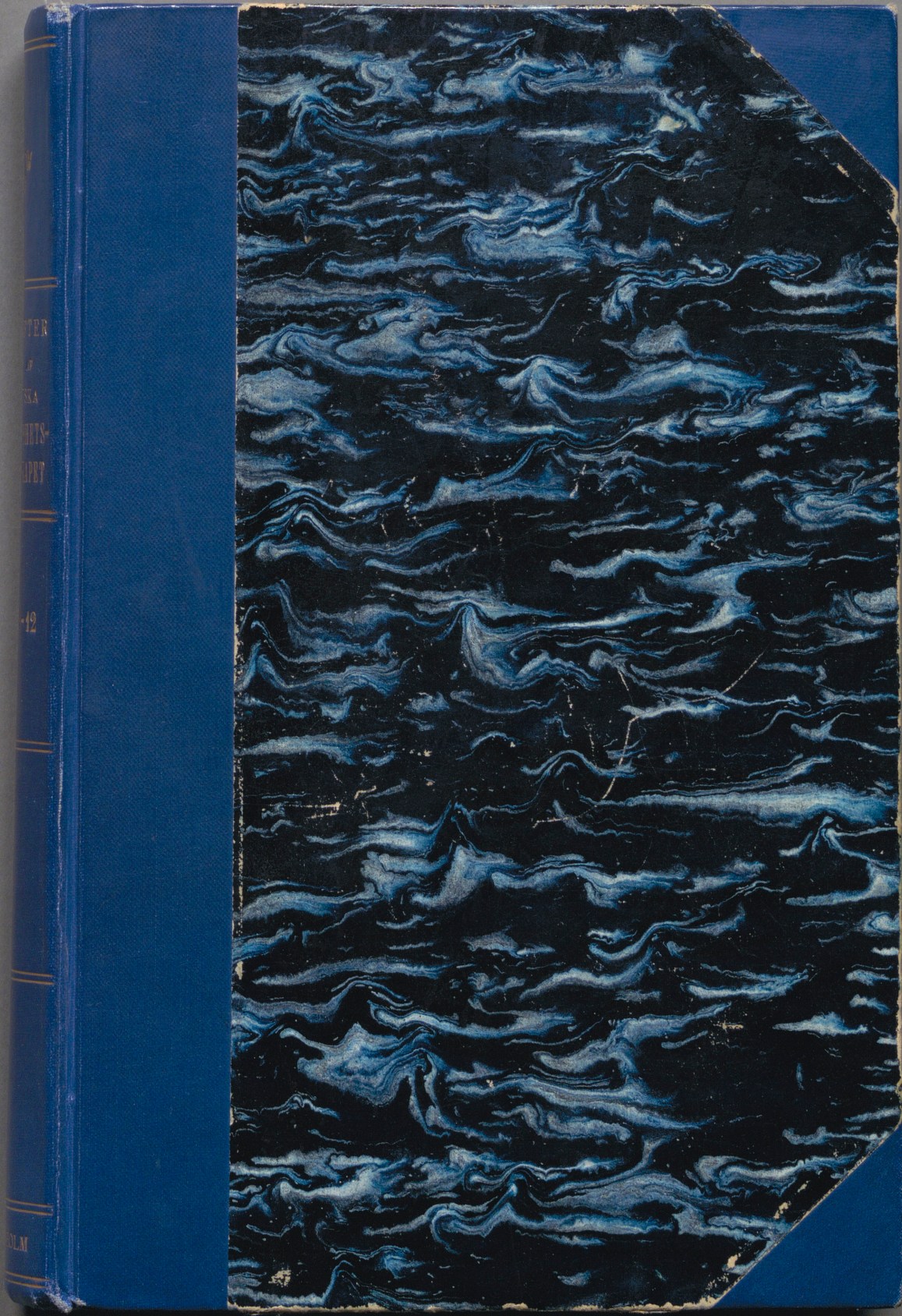
Om bildning : dess villkor och mål /

Hult, Karl,

54 F x Sällskapet för nykterhet och folkuppfostran, Svenska. Skrifter. 1906...

National Library
of Sweden

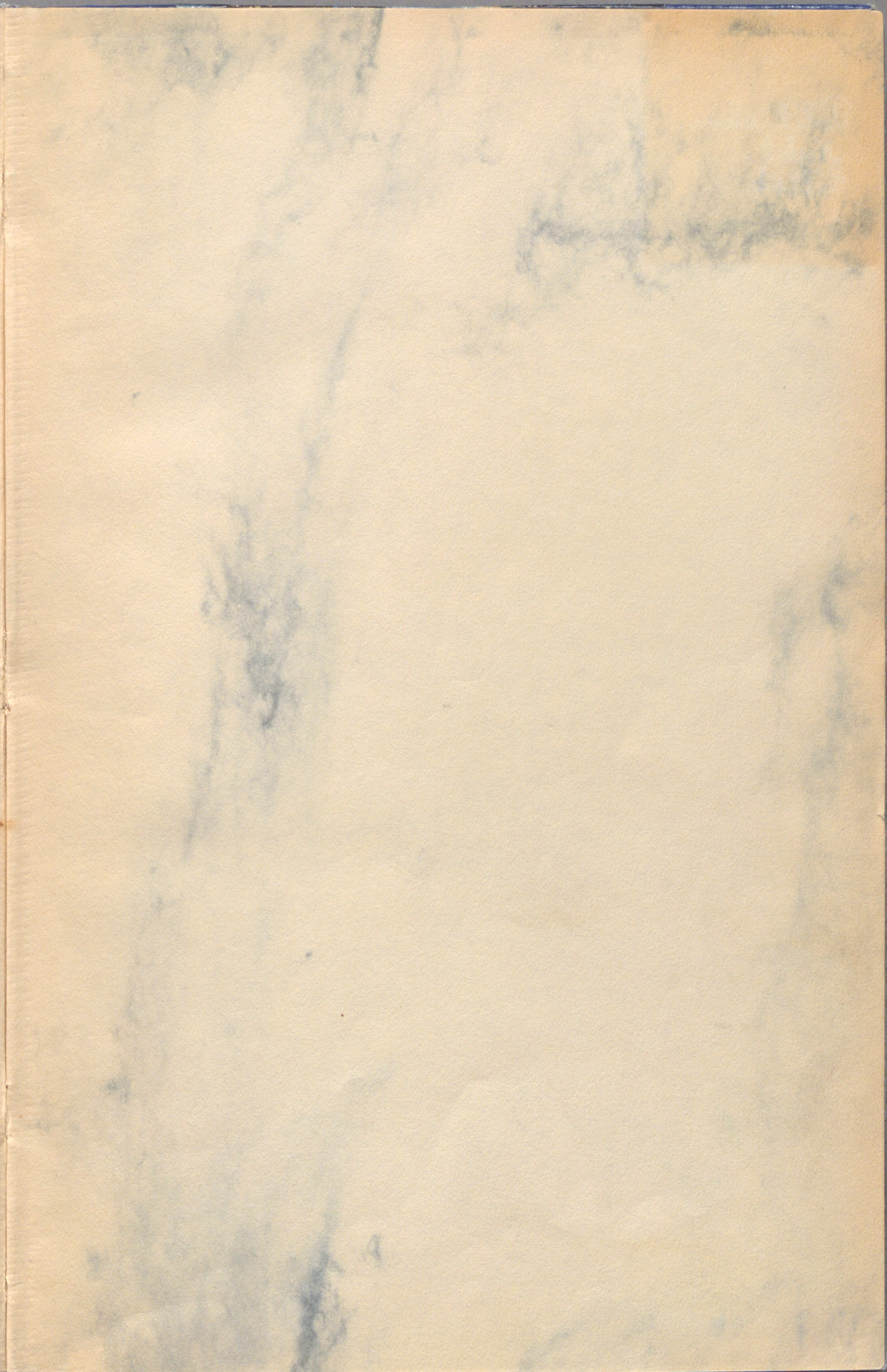
TER
KA
HTS
APY

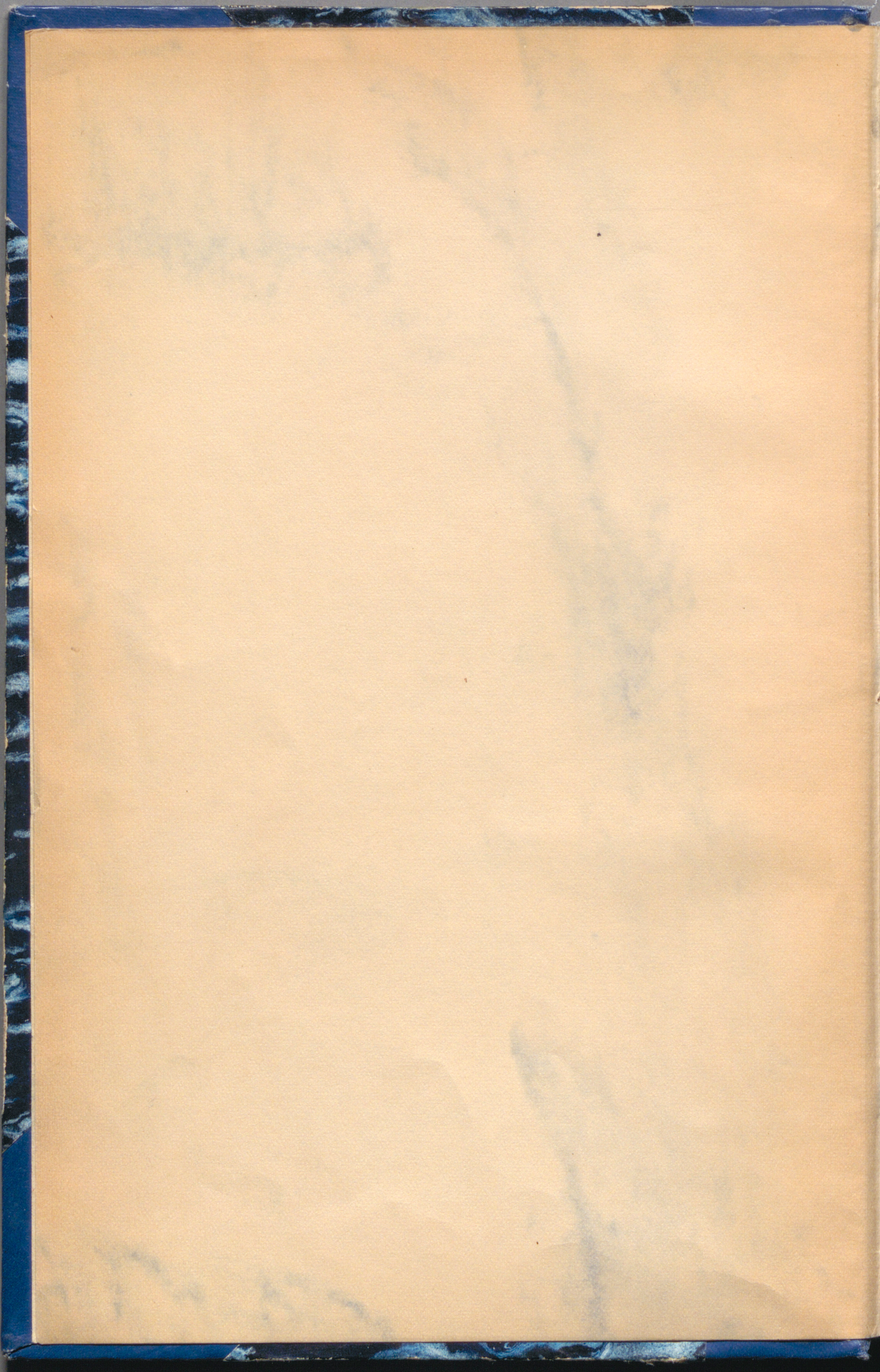
-12

VOLUME

Kungl. Biblioteket
STOCKHOLM

Polit. ekon.
Nykt.
Sällsk.

Folietriska
Nr 11
Skuld

OM BILDNING

DESS VILLKOR OCH MÅL

AF

KARL HULT

KYRKOHERDE

1906. SKRIFTER UTGIFNA AF Nr 3.
SVENSKA SÄLLSKAPET FÖR NYKTERHET OCH FOLKUPPFÖSTRAN
DET ÅR 1837 STIFTADE SVENSKA NYKTERHETSSÄLLSKAPET

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNER

Pris 10 öre

Skrifter, utgifna af
Svenska Sällskapet för nykterhet och folkuppfostran,
det år 1837 stiftade Svenska Nykterhetssällskapet.

1895:

- I. *Wieselgren, S.* Är den moderata nykterhetsverksamheten föräldrad?¹⁾
- II. *Almquist, E.* Något om njutningsmedel med särskildt afseende på spritdryckerna.¹⁾
- III. *Flodström, J.* Om spirituosa försäljningsafgifternas förhållande till det verkliga försäljningsbeloppet.
- IV. *Holmberg, T.* Helgmålsringning. Maningar till unge män.¹⁾
- V. — Lifvets bärande krafter. Maningar till unge män.¹⁾
- VI. *von Schéele, K. H. Gez.* »Hvad säger då Du?» En fråga om sådana, som Moses har bjudit skola stenas.¹⁾
- VII. *Widmark, J.* Om förgiftningssvagsynthet jämte några därtill knutna betraktelser.¹⁾
- VIII. *Wieselgren, P.* Tal vid Svenska Nykterhetssällskapets sammankomst å Stora börssalen i Stockholm den 17 Augusti 1840.¹⁾

1896:

- I. *Johansson, M.* Den kristna försakelsen med särskild hänsyn till berusande drycker.¹⁾
- II. *Wieselgren, S.* Etik, pedagogik och politik inom den svenska nykterhetsverksamheten.¹⁾
- III. *Tigerstedt, R.* Spriten och människan.¹⁾
- IV. *Fryxell, Mathilda.* En fast punkt. Ord till den svenska kvinnan.¹⁾
- V. *Lundgren, Fredrik.* Vinkar och råd till folkskolans lärare i anledning af Kongl. Cirkuläret den 4 November 1892.¹⁾
- VI. *Schulthess, F.* Nykterhetsrörelsen i de romanska länderna.¹⁾
- VII. *Meddelanden från arbetsfältet af Svenska Nykterhetssällskapets styrelse.*¹⁾

1897:

- I. *Nilsson, E.* Rusdrycksmissbruket och den akuta lunginflammationen.¹⁾
- II. *Schulthess, F.* Nykterhetsrörelsen i romanska Schweiz.¹⁾
- III. *Quennerstedt, A. U.* Militärlifvet och spritdryckerna.¹⁾
- IV. *Almquist, E.* Några ord om missbruk af sprithaltiga drycker.¹⁾
- V. *Svenska Läkaresällskapets uttåtande.* De sprithaltiga dryckerna och barnen.¹⁾
- VI. *Tigerstedt, R.* Våra vanligaste födoämness näringsvärde och inköpspris jämförda med de sprithaltiga dryckernas.¹⁾

1898:

- I. *Holsti, H.* Om alkoholen som läkemedel vid akuta sjukdomar.¹⁾
- II. *Nilsson, E.* Några reflexioner öfver förhållandet mellan dryckenskap och brott.¹⁾
- III. *Ödman, N. P.* Vill du blifva en man? Ett ord till ungdomen vid våra allm. läroverk.¹⁾
- IV. *Nilsson, Sofi.* Om matlagning i enklare hem.¹⁾
- V. *Baer, A.* Spritlagstiftningen i Nordamerikas Förenade stater och dess resultat.

1899:

- I. *Wieselgren, S.* Alkoholismens inflytande å brottsligheten i Sverige.¹⁾
- II. *Kiær, A. N.* Ædruelighedssagen i Norge.¹⁾
- III. *Flygare, Aug.* Prästens ställning till vår tids nykterhetsverksamhet.
- IV. *Tigerstedt, R.* Från den 7:de internationela kongressen mot missbruk af alkoholhaltiga drycker, Paris 4—9 April 1899.

¹⁾ Utgången.

OM BILDNING

DESS VILLKOR OCH MÅL

AF

KARL HULT

KYRKOHERDE

1906. SKRIFTER UTGIFNA AF N:r 3.

SVENSKA SÄLLSKAPET FÖR NYKTERHET OCH FOLKUPPFÖSTRAN

DET ÅR 1837 STIFTADE SVENSKA NYKTERHETSSÄLLSKAPET

STOCKHOLM

P. A. NORSTEDT & SÖNER

OM BILDNING

AV DEN NORDISKA

KARL HULT

Stockholm
Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1906

Krafvet på bildning rycker allt mera fram, ju längre vi komma med folkupplysningen här i landet. Denna anses ju vara ganska god, säkert är att den är så godt som allmän. Den lagstadgade skolgången gör, att snart sagdt hvarje barn ledes fram till kunskapens brunn och därmed också till upplysning. Men bildningen håller icke därför jämna steg med upplysningen. Vi se det allt för tydligt på de många yttringar af råhet och förvildning, som framträda icke minst hos ungdomen.

Och likväl går en viss bildningssträfvän fram hos vårt folk för närvarande. Sommarkurser och andra kurser anordnas för talrikt samlade deltagare. Det folkliga föreläsningväsendet har ock tagit en viss fart och omfattas med icke ringa intresse. Detta är ett godt tecken, men visar tillika att man tycks vilja mäta bildningen med kunskapsmått, så att i samma mån man smakat på en och annan frukt från kunskapens träd, tror man sig vara bildad. Detta är dock icke gifvet. Visserligen förutsätter bildningen ett visst mått af kunskaper och äfven praktiska rön; men bildning kan man tala om först då, när man förstår att tillägna sig kunskapsmaterialet, göra det till sin personliga egendom, så att blicken för livvets rikedom därigenom vidgas, sinnet och hjärtat förädlas.

Hvad menas då med bildning?

Vill man klargöra för sig hvad som ligger i ett begrepp, gör man klokt uti att uppsöka besläktade sådana för att få fram en jämförelse. Besläktade med bildning äro *hyfsning* och *förfining*. Hyfsningen är en ansats till bildning utan att nå fram till den. Förfiningen åter slinker förbi bildningen och tror sig om att kunna ersätta den eller inbillar sig vara bildning. Båda beröra mera det yttre skicket, sättet att uppträda. Man talar om att hyfsa buskar och träd och det betyder att aflägsna skott och kvistar, som sitta i vägen eller hindra växten. Tillämpad på människan betyder hyfs-

ning, att man fått lite hyfs på sig, lyckats aflägsna de värsta tölpaktigheterna och drummelfasonerna. Hvad åter förfiningen angår så är det en till ytterlighet gående hyfsning, så att den förfinade i sitt sätt att uppträda blir onaturlig, sliskig och löjlig. Man skulle kunna kalla det petighet eller snobberi.

Hyfsad kan man vara utan att vara bildad, men bildningen innesluter alltid ett visst mått af hyfsning. Kan också uppträda i gestalten af hvad man kallar ett fint sätt, så länge förfiningen ännu håller sig inom måttliga gränser. Det fina sättet är dock icke nödvändigt för bildningen och förfinad blir den bildade aldrig. Bildningen går för mycket inåt för att kunna gå upp i blott yttre fasoner.

Själfva ordet *bildning* kommer ju af bilda eller dana och häntyder på ett material, som skall bildas till en viss yttre form, det är sant; men när materialet såsom här är en människa, får det vid bildandet icke stanna blott vid ytan. Härtill är människan för ädelt danad. Hon öfverträffar både trä, sten och metall, som också äro bildbara. Människan såsom ett lefvande andeväsen kan icke anses bildad med mindre att naturen (det lägre) göres till tjänare åt anden (det högre) och människan sålunda allt mera utbildas till hvad hon innerst är. Att äfven det yttre skicket här vid lag omdanas och att kroppens utbildning också är af vikt får icke förnekas; men detta endast så till vida som det yttre blir en reflex af det inre, det yttre skicket en återspeglning af det ädla sinnelaget.

Människan har i likhet med andra lefvande varelser här i världen sin naturgrund, från hvilken hon växer ut. Men det får inte stanna därvid. Kommer hon icke utöfver de rent naturliga drifterna: äta, dricka och sova, så hjälper det litet, hur polerad hon än är. Med bildningen är det klent ställdt.

Människan är satt hit i världen icke blott för att vegetera utan för att verka och göra nytta, arbeta för sig själf och andra. En bildning, som icke i sig upptager människans verksamhetsdrift, är förfelad.

Slutligen är människan till för att pröfva sina krafter tillsammans med andra, samverka med sina likar i ordnade samfund och samhällen. Bildningen måste utveckla och stärka äfven denna samhällsdrift och lära oss uppskatta hvar-

andras värde och behandla hvarandra, icke som vilddjur utan mänskligt, d. v. s. med släktkärlek.

Hvad bildningen går ut på är således, icke att göra oss till njutningslystna dagdrifvare eller öfvermodiga öfversittare utan till verksamma, tjänande medlemmar i samhället, som i umgänget med andra lägga i dagen de ädlaste mänskliga egenskaper. Med andra ord: bildningen går ut på att göra oss till allt bättre människor, som förstå att utöfva hvad som kallas: humanitet.

I bildningen ingå därför olika beståndsdelar eller element: ett *nationellt*, ett *verksamhetsmässigt*, ett *humant* och ett *religiöst*.

För en 40 å 50 år sedan sjöngs i studentkretsar:

»Upp, bröder, kring bildningens fana!»

Nu, sedan folkupplysningen trängt ned till de djupa samhällslagren, gäller denna maning snart sagdt alla. För oss gäller att samlas kring bildningens fana och det är ingen annan än vår välkända *blågula* svenska flagga.

Vi skola bildas till svenskar. Att vi äro födda till det är icke nog. Svenskheten behöfver utbildas, så att vi förstå att taga vara på och i vårt lif omsätta allt hvad vi ha såsom svenskfödda och undvika alla svenska oseder och laster.

Utbildningen till svenskhet är ett villkor för utbildningen till människor. Ju bättre svenskar dess bättre människor. Svenskmannatypen är bland andra en mänskotyp och i samma mån vi få den inpräglad hos oss bli vi bättre människor. Här är utgångspunkten, det naturliga underlaget för sann bildning. Naturprägel för oss är just svenskhet. Bildad kan ingen bli eller vara, som förnekar sitt fosterland, sin samhörighet med och sitt beroende af Sverige, dess land, folk och samhällsskick. Bildad är en sådan icke utan snarare missbildad, ty han gör våld på naturen.

Det är icke så med människan att hon fallit till jorden från högre rymder som en meteor. Hon är här ifrån. Det finns en viss fläck på jorden, där hon kommit till och där hon växt upp, ledd och fostrad af andras händer. Vi kalla det hembygd och den hör fosterlandet till. Där tager hon

sina första steg och där gör hon i föräldrar och fostrare bekantskap med de första af sitt släkte, och dessa hennes första bekantskaper tillhöra icke blott en viss släkt utan ett visst folk, hvad oss angår: det svenska folket.

Dit måste vi räkna oss. Hurudan människa någon blir, det beror i väsentlig mån på den ställning, hon intager till sina föräldrar eller dem, som äro i deras ställe. Här i hemmet gäller med de första stegen den första öfningen i konsten att vara människa, till att börja med: gå på två ben. Och det är gifvet att ju mera någon håller af de sina, den släkt han tillhör och den trakt, där han fostrats, desto folklikare eller mänskligare blir han. Dit hör då såsom första lärospån att känna sitt beroende af andra och att vara andra till hjälp och glädje.

Redan i hemmet börjar därför bildningen. Den som får växa upp som ett vildskott utan tuktan och vård, har ringa utsikter att bli, hvad man säger, människa. Tack vare vårt svenska samhälle finns det vissa garantier för att äfven de hemlösa barnen få en viss ans och vård.

Att se dagens ljus i en vildmark och bland människoätare är icke befrämjande för bildningen. Sådan förutsätter vissa ordnade samhällsförhållanden, en viss, vi kunna säga, *kultur* och *civilisation*. Just hvad vi ha här i Sverige. Landet är till stor del odladt, naturkrafterna stå i människans tjänst så i fråga om växtligheten på marken, vattenkraften i strömmarna, ångan och elektriciteten i därför inrättade maskiner, som tjäna industrien. Detta kalla vi *kultur*, yttre sådan. Men vi ha ock genom lag och rätt ordnade samhällsförhållanden, som göra det möjligt för oss att få lefva någorlunda i fred och söka vår utkomst lättare här än i främmande land. Detta kalla vi *civilisation*.

Är icke detta något för bildningen främjande?

Eller låt oss tänka på språket, detta underbara kommunikationsmedel, utan hvilket ångbåtar och järnvägar vore oss till föga nytta. Och hvad skulle vi med telefonen och telegrafan, om vi icke kunde tala. Genom språket träda vi i beröring icke blott med nutiden, utan ock med forntiden. Vi kunna läsa våra förfäders tankar i skriftliga minnesmärken. Vårt folks öden äro för oss upptecknade i svenska historien. Vi hafva tänkare, skalder, vetenskapsmän, lärare,

som alla skrivit på svenska, så att vi kunna förstå dem. Här möter oss en *andlig* odling, som är vår just därför att den är svensk.

Här är något för oss att taga vara på. Icke blott lyssna till rösterna i nutiden utan ock till rösterna från framfarna dagar. Är det tankar och kunskaper, som skola bilda oss, och det är det visserligen — här ha vi sådana. Är det särskildt genom goda tankar, som vår lifsåskådning och vår karaktär skola bildas, här ha vi dem. Vi behöfva ingen import. Nationell vara står oss till buds. Vi ha en svensk litteratur, i hvilken det gäller att välja det bästa. Det främjar bildningen.

Läs således hvad du kan af svenska böcker. Tag vara på den andliga kultur, som uppväxt på svensk mark. Tag reda på ditt folks historia, lär känna ditt land, sätt dig in i dess samhällsskick, dess rättsväsen, dess politik, och du blir ett stycke bildad människa.

Vi svenskar gå och trampa på en mark, föremål för urgammal odling. Vi färdas på vägar, som kostat mycken möda att få uppbrutna, vi bo i hus, måhända för länge sedan byggda af händer, som domnat i döden, vi njuta med ett ord af förmåner, som andra beredt oss genom arbete. Detta icke minst på tankens område. Och *vi* skulle kanske slippa arbeta och därtill gälla för bildade?

Tycker någon det? — Skall vårt folk hålla sig uppe på den höjd af odling, det för närvarande intager, så lär väl ingen få lägga sig på latsidan. Redan det att tillägna oss fädernas arf kostar möda; ännu mer att fortsätta hvad de ha påbörjat.

Utan arbete ingen bildning. Kan man väl tänka ett mera missbildadt exemplar af en människa än en, som förtjänar benämningen latmask — denne må simma i öfverflöd eller sucka i armod. En sådan behöfver verkligen göras om, och det enda, som kan sätta stil på honom, är arbete.

Den mänskliga handen — tänk hvilket underbart redskap! Gjord icke för att prydas med juveler eller inneslutas i fina fodral utan för att vändas till nyttigt verk. Huru olycklig den, som hvarken vill eller kan använda sin hand till nyttigt arbete. Han försakar genom sin overksamhet det ädlaste nöje, man kan ha i denna sorgfulla värld.

Arbetet adlar mannen, säger ordspråket. Vi kunna lika gärna säga: bildar. Det jag gör och verkar, har på mig en viss återverkan, ett förädlade inflytande redan i det afseendet att jag vet mig göra nytta. Arbetskraften är ett kapital, som i mån af användning kommer tillbaka med ränta, och det icke blott så att den föder sin man, gifver bröd, den stärker också både själs- och kroppskrafter. Det är hälsa att arbeta, men slätjan är vår själs fördärf, vår oskulds vissa baner. Tanke- och omdömesförmågan skärpes genom arbete.

Detta gäller äfven om de simplaste göromål. Man brukar annars skilja på kropps- och själsarbete — en skillnad som är ganska fin. Äfven de grofvaste handgrepp behöfva göras med urskillning och eftertanke. Till och med en vedhuggare kan inte gärna stå och sofva, när han arbetar.

Sant är visserligen, att mycket arbete nu för tiden på grund af den strängt genomförda arbetsfördelningen blir ganska enformigt och ensidigt, inskränker sig till vissa tempo, som kräfva för sitt utförande ringa öfning och tankeansträngning. Fara värdt är ock att den, som står vid en maskin, själf förvandlas till så godt som maskin, och att arbetaren, som kommer och går till sitt arbete på fabriken efter klockslag, själf förvandlas till ett urverk, blir själlös och andefattig. Men just därför är det så mycket viktigare, att arbetets ideella sida rätt framträder för medvetandet eller att arbetet får sin rätta uppskattning just af den som gör det. Eljest förlorar det sin bildande förmåga.

Arbetets rätta värdesättning är det just, som skall förhindra särskildt kroppsarbetarne från att antingen förfåas eller nedsjunka i barbari och förvildning.

På frågan, hvad arbetet är, lämnas i våra dagar olika svar. Det vanligaste torde vara: Arbetet är en handelsvara. En mycket tarflig uppfattning, som bringar föga ära åt den, som bjuder ut sin vara. Är arbetet ingenting annat, så ligger den faran nära, att den där handelsvaran såsom faktiskt ofärdig, då hon bjudes ut, kan bli bara fusk eller slarf, något som fyller ut en viss tid; huru — det gör det samma. Man levererar sitt arbete lamt eller intresselöst, och man lägger icke an på att uppöfva sin yrkesskicklighet.

Eller man vill göra arbetet till något, som utan att vara i och för sig värdefullt, endast tjänar till medel för

något, som man sätter högre, såsom vinning, njutning eller ära. Sant är att arbetsprodukten härigenom kan vinna i värde, eftersom ett godt arbete i vanliga fall betalas högre än ett dåligt. Men arbetaren själf blir icke bättre af sin möda.

Arbetet skall och bör bilda oss. Det kan det också, blott det får vara hvad det enligt själfva sin natur är: en *pliktuppfyllelse*, en *hederssak*, som man utför rent ut som en gudstjänst och hvars försummelse eller hvars slarfaktiga utförande man betraktar som ett brott.

Intet, som människan gör af plikt känsla, nedsätter henne utan höjer och förädlar henne eller låt oss säga: bildar henne. Och det är just det goda med arbetet såsom bildningsmedel, att det står alla, som ha friska lemmar och klara tankar, till buds. Man behöfver, för att begagna sig däraf, icke besöka någon särskild bildningsanstalt eller gå igenom vissa kurser, så framt det icke gäller att föröka sin yrkesskicklighet. Nej, lefnadskallet är här högskolan för så väl den ene som den andre.

Summan af det anförda är, att plikttrohet och yrkesskicklighet skola stå såsom uppgift för den, som genom arbete vill blifva bildad.

Hittills har det varit fråga om arbete i vårt kall — att redan *det* är själsbildande så till vida som tankekraft, omdömesförmåga och plikt känsla därigenom öfvas. Men när fråga är om bildning, så gifves det ock ett annat arbete, som mera direkt befrämjar samma syfte. Vi kalla det *själsodling*: en odling, som borde ligga alla om hjärtat, äfven dem, som icke äro större jordägare än att de disponera öfver hvad som rymmes i en blomkruka.

Den grekiske filosofen Sokrates ansågs vara en farlig karl, en samhällsvadlig person, som borde undanröjas. Han anklagades och dömdes till döden. Innan han tömde giftbägaren, höll han ett försvarstal och i detta säger han: »Jag gör ingenting annat, då jag vandrar omkring, än öfvertalar både unga och gamla bland eder att icke hafva omsorg om vare sig kropp eller ägodelar mera och icke ens så mycket som om själen, att denna må bli så god som möjligt.» — Sokrates var hedning och vinnlade sig dock om själsodling. Vi såsom kristna borde naturligtvis vara ännu mera måna

om denna ädla öfning. »Hvad bätar det oss, om vi vinna hela världen, och taga skada till vår själ?» Det är många själar som tagit skada just af brist på odling. Man har låtit själskrafterna ligga där obrukade, utbildade och dock behöfva äfven de, för att komma till utbildning, öfvas.

Hvad skall det t. ex. bli af en människa, som är samvetslös, oförnuftig och viljeslapp. Hon är ju ett moraliskt kräk och såsom sådan i högsta grad opålitlig och oduglig. Hvarken Gud eller människor ha egentligen någon rätt användning för henne. Hon är sämre än ett ök.

Då vi här tala om själ, mena vi icke blott ett visst maskineri, som arbetar i vår hjärna och rör sig med tankar och beräkningar. Vi mena med själ det djupaste i vår varelse, det så att säga oändliga däri, som sträcker sig efter något utöfver denna världen, evighetssinnet hos oss, som gör sig förnimbart genom förnuft, samvete och vilja.

Alla dessa själskrafter behöfva öfvas; men för bildningens fördjupande och befästande hos oss är en kraftig, på det goda riktad vilja af stor betydelse. Tack vare den bli vi egna styrmän på lefnadsfarkosten och behöfva icke anlita lots. Vi kunna också tjäna andra till ledning.

Nu är det så att starka viljor finnas nog, men de äro icke alltid öfvade i det goda och förnuftiga utan snarare redskap åt det onda, och så länge så är, dåliga styrmän både för sig själfva och andra. Viljan måste öfvas i det goda. Det stärker henne och den sålunda öfvade får hvad man kallar karaktär, själfständighet och frihet att röra sig på egen hand.

Det låter så vackert det där talet om frihet, jämlikhet och broderskap; men det visar sig tyvärr att, där man mest talar om dessa goda ting, där känner och öfvar man dem minst. Öfver hufvud är det nog så, att mänskligheten icke är vidare förtjust i vare sig jämlikhet eller broderskap, och man kan nästan vara frestad säga: föga betjänt med dem, de svaga viljorna komma faktiskt i beroende af de starka, af herrskarenaturerna och finna sig märkvärdigt bra i det, äfven om beroendet är nesligt. Hvad de allra flesta bäst tycka om och äfven praktisera är att gå i gåsmarsch med en ledare i spetsen, en som förstår konsten att kackla väldigt och att göra sig hörd och i hvars intresse det ligger att få så många efter sig som möjligt.

Nåja, det där marscherandet vore inte så farligt, om blott ledarne vore goda viljor. Men det visar sig ofta att de äro brutala naturer och därtill fega, så att om det går illa för de stackars gässen, så draga de sig undan och lämna dem i sticket. Det är och blir en förnedring att stå under sådana herrars kommando. Upp därför till kamp för viljans frigörelse genom öfning i det som godt och rätt är! Det leder till karaktärsstyrka och handlingskraft, till sann frihet och oberoende.

Och så komma vi till en annan sida af bildningen, den sociala, det element däri, som går under benämningen *humanitet*. Ordet är besläktadt med det latinska *homo*, som betyder människa, och betecknar dels människovärdet dels människovänlighet och släktkärlek. Att någon, ehö det vara må, värderas i sin egenskap af rätt och slätt människa och behandlas därefter på ett godt och vänligt sätt, det är *humanitet*. Och den bevisar sig bäst i vår samvaro med andra, i de sociala förhållanden, under hvilka vi lefva. Dessa blifva också allt bättre, i samma mån som *humaniteten* utvecklas och utbreder sig.

Se vi oss omkring i samhället, så finna vi att där råder ganska stor olikhet oss emellan med hänsyn till samhällsställning, makt, förmögenhet och kunskaper. Kulturens förmaner visa sig olika fördelade. Dock kan olikheten icke alldeles utplåna den likhet, som ligger i det gemensamma mänskliga släktdraget. Man upphör lyckligtvis icke att vara människa, fast man råkat få en mot andra något olika placering och utstyrsel. Det är dock långt ifrån att denna likhet alltid erkännes såsom det väsentliga, och däri uppenbarar sig en betänklighetsfullt på bildning. Obildad är oneligen den, som icke kan eller vill känna igen sin like, då denne möter honom i förklädnad eller i ett vanställande yttre skick.

Huru litet förstå vi icke i allmänhet att skatta människovärdet i och för sig. Vi vilja icke nöja oss med det att vara människor, utan människor i en viss kostym, i en viss omklädnad af förmögenhetsvillkor, maktställning, bekvämlighet m. m., och man har det för sig att det ej går an att lefva i mera tarfliga förhållanden, på en obetydlig plats och

med ett arbete, som kanske smutsar en både om händer och ansikte. Man sätter så ofantligt värde på den apparat, med hvilken man uppträder, och tänker inte på att den kan vara både tungrodd och dyrbar. Man menar att ståten skall höja människovärdet. Därför när en herrskapsmänniska ser på en underordnad som på ett lägre väsen, så är detta brist på bildning lika väl som, när en jungfru icke anser sig kunna bära en kolbox eller skjuta en dragkärra eller mjölka en ko, i tro att sådant är nedsättande för hennes värdighet. Icke beror väl människovärdet på hvad jag har i händerna eller hvad jag får i mig eller bor i eller färdas med, utan människovärdet beror af, hvad jag själf är, hederlig karl eller aktningsvärd kvinna. Det är endast synden, som minskar vårt värde, lasten, som nedsätter oss.

När någon har köpt en tafla, så vill han gärna ha ram åt henne. Och detta med rätta; ty med ram tager sig taflan bättre ut. Har hon konstvärde, skola vi dock icke tro, att ramen förhöjer detta. Saknar hon konstvärde, så kan ingen ram i världen förläna henne sådant. Endast göra så mycket att hon tager sig bättre ut.

Så ock med människan: Guds mästerstykke är hon. En lysande omfattning, liknande ramen kring taflan, förhöjer icke hennes värde. Gör blott så mycket att hon tager sig litet bättre ut. Värde har hon ändå. Och saknas omfattningen, så har därför ingen rätt att förakta henne. Icke ens om hon möter oss befläckad och nedsölad, så att man knappt kan upptäcka konstnärsprägelu på henne. Vi känna icke alla de dåliga inflytelser, som gjort henne sådan; och möjligt är, att det gått lika med oss, i fall vi varit i hennes ställe.

Uppskattning af människovärdet måste nu leda till *människovänlighet*, den andra sidan af humaniteten. Är människan min like, så har jag icke rätt att förneka släktskapen genom förakt, öfvermod och kärleklöshet.

Men hur går det till att bli en människovän? — Det är som mycket annat en konst, som behöfver öfvas, och det på rätt väg. Mången menar sig kunna göra anspråk på att vara människovän, därför att han vistats i främmande land, lärt främmande språk och seder samt lärt sig förakta sitt fosterland. En annan tror sig bli det genom att ingå i någon allmänfolklig förening, som står öppen för alla nationer.

Misstag! Det är icke på världsborgarestråten vi skola lära oss människokärlek utan på den af naturen själf anvisade nationella stigen. Vi måste börja med våra egna, våra närmaste. Här gäller skaldens ord:

»Den har intet fosterland, som ställer
alla lika högt, så vidt jag tror.
Den har ingen kär och får ej heller,
som ej älskar framför allt sin mor.»

Vilja vi icke vända opp och ner på människokärleken, så måste vi börja i hemmet med far och mor och syskon och så fortsätta i skolan med kamraterna och så ute i lifvet med arbetskamraterna o. s. v. Hvad som underlättar kärleksutöfningen på denna helt naturliga väg är medvetandet om gemensamma förmåner, plikter och uppgifter.

Men därute i samhället inför de sociala skrankorna ställes människovänligheten på prof. Att känna sig kamratligt stämd mot dem, som höra till samma fack, är icke så konstigt. Svårare blir det, när det gäller personer i andra fack, öfverordnade o. s. v. Här kan emellertid kärleken till det gemensamma fosterlandet hjälpa oss fram på humanitetens väg. Vi äro mer eller mindre inskränkta till begåfning, kraft och förmåga, inga universalgenier. Denna personliga begränsning får dock icke betraktas såsom en olycka, snarare som en driffjäder till samförstånd och samverkan äfven mellan olika tänkande. Vi äro icke till för att vara oss själfva nog, sätta oss öfver och se med förakt ned på andra. Vi äro helt enkelt till för att supplera hvarandra och den minst begåfvade har ock en plats, den han kan fylla. Ingen lefver för sig själf. Vi behöfva hvarandra: arbetsgifvaren arbetaren, arbetaren arbetsgifvaren, industrimannen jordbrukaren och tvärtom. Nu är fosterlandet vårt gemensamma arbetsfält, eller verkstaden för en i stor skala ordnad arbetsfördelning. Må vi erkänna detta och inte anse någon öfverflödig, andra outhärliga. Egna intressen kan man visserligen här tala om och en viss rätt har man ock att hålla på dem: men vi ha ock såsom hörande till samma stora verkstad gemensamma intressen, som gå ut på att skydda hvad vi ha, utnyttja de naturliga hjälpkällor, som landet erbjuder, och göra den andliga odling vi fått i arf allt mer och mer till allas egendom.

Kärleken till allt detta gemensamma skall lära oss att öfverstiga de skrankor, som klasskillnad skapar, och dämpa den ovilja, som däraf kommer, samt främja samförstånd och enighet mellan alla dem, som bygga och bo i landet, som Gud har gifvit oss.

Vi nämnde Gud och därmed komma vi till bildningens *religiösa* element. Religion är ju endast möjlig i förening med tanke på Gud. Men Gud förefaller nu för tiden i mångas ögon vara en minst sagdt tvetydig person. En stor del nutidsmänniskor anse honom vara tämligen öfverflödig. De ha ingen användning för honom. Hans tillvaro sättes starkt i fråga och på en del håll anses det vara ett tecken på bildning till och med att göra sig lös från alla religiösa föreställningar, alla band, som kunna draga en till Gud.

Obestridligt är att det gifves en hel del människor, som äro, kan man säga, religiöst obegåfvade, ungefär som det gifves personer, hvilka sakna nästan allt sinne för musik eller för det, som är vackert. Att däraf sluta sig till att ingen Gud finnes, vore dock minst sagdt förhastadt, lika väl som det vore förhastadt neka till tillvaron af en harmoniernas och det skönas värld därför att somliga sakna sinne för att uppfatta hvad som hör dit.

Obestridligt är också att så långt man kan följa den mänskliga odlingen tillbaka i tiden — och det är nu omkring 6000 år — har människan visat sig äga anlag för religion, sinne för att uppfatta och dyrka Gud. Här möter oss i själfva verket det högsta af alla mänskliga anlag. Låt vara att det kan vara olika utveckladt, det har i alla fall funnits och det finnes ännu. Att det hos somliga är så litet utveckladt kan nog förklaras. Människan är i allt beroende af sin omgifning, hon får sina intryck utifrån. Den som nu växer upp i en gudlös omgifning och sålunda icke har tillfälle mottaga några gudliga intryck, blir lätt själf gudlös. Och så en annan sak: den som aldrig på allvar gjort något för att fylla sin brist i religiöst afseende, må därför icke tro att alla äro lika fattiga som han.

Nej, somliga äro i detta afseende rikt begåfvade. Vi kunna tänka på profeter och apostlar. En kolportör kan visserligen vara lika from som en profet eller apostel, men

han äger icke samma gåfva för uppfattning och uttolkning af det gudomliga.

Nå, men hvad följer häraf? Måne det att religionen endast är en tillfällighet, uppenbar hos vissa individer, men icke någonting allmänt mänskligt? Eller att det religiösa behovet måste betraktas såsom på sin höjd en privatsak, men icke såsom någonting allmängiltigt? Ingalunda. Den olika begåfningen är i detta fall, såsom olikhet i begåfning i allmänhet, till för att utfylla bristen hos de ringa begåfvade, lyckliggöra dem. De förra skola blifva de andras ledare och det tillkommer de senare att gå i skola hos de förra. Därför när nu mänskligheten har fått profeter och apostlar, som kunna tjäna oss till ledare in i en högre värld, så böra vi lyssna till dem och ställa oss under deras ledning, icke betrakta dem som galningar eller fantaster. Galning här blifver den, som nekar till den verklighet, profeten och aposteln skådat. »Dären säger i sitt hjärta: det finns ingen Gud.»

I det föregående ha vi på ett ställe manat till samling kring Sveriges blågula fana för att få vår bildning nationell och därmed fast grundad. Vi upprepa nu denna maning med hänvisning till den blå och gula färgen i vår flaggduk. Om den förra har Viktor Rydberg sagt:

»Mitt folk har till symbol för sina anor
fått himmelsblått i väna barnaögon
och himmelsblått i ärekrönta fanor.»

Således den blå färgen vill rikta blicken uppåt till himlens blå och påminna oss om våra anor, att dessa icke endast bottna i fosterlandets mark utan sträcka sig ända in i himlen, att Gud som gifvit oss landet, också vill erkänna sin släktskap med oss såsom sina barn.

Efter denna blick på den blå färgen låt ögat glida öfver till den gula. Den är tecknad på den blå i form af ett kors. Korset är gult på flaggan; gult är också ljuset som lyser från solen på fästet. Vi kunna se det någon skön afton, när solen sänker sig i väster, hvilka knippen af guld den då skickar ut öfver skog och berg och dal. Detta härliga färgspel vill påminna oss om ett ännu härligare sådant, som lyser emot oss från korset, hurusom Jesus, den korsfäste, är kommen för att uppenbara för oss en himmelsk

värld af aldrig anad skönhet, där Gud tronar i heligt majestät men ock med en kärlek, som icke vet af något hinder för att nå oss.

Låtom oss samlas kring korsbaneret! Där se vi icke blott ljuset skimra från vårt rätta fädernesland utan vägen dit går fram här. Jesus är vägen. Han är förmer än alla profeterna, han är Guds härlighets återsken och hans väsens rätta afbild. På honom kunna vi se hvad äfven vi äro ämnade till och hvad vi kunna blifva.

Att förakta korset, det är att stänga till för sig den djupaste bildningskällan, försaka de krafter, som kunna lyfta oss upp ur förnedring och död till lif och frihet. Jesus heter icke förgäfves människosonen. Hos honom är gudsmänniskan helgjuten; men meningen är att vi skola bli gudsmänniskor i andra hand.

Bildningsmedlet härtill saknas icke heller. Vi äga det i den heliga Skrift, som vittnar om Jesus och ställer hans bild i klar belysning just för att vi skola sola oss i den bilden och så känna bristen hos oss själfva, huru mycket det fattas i det fulla människomåttet, men ock för att få denna brist fylld af honom, vår andlige frände och gudomlige bundsförvant.

Bildning och böcker höra visserligen tillsammans, men bland böckerna få vi inte glömma bibeln. Svenska folket läser för litet. Mest tidningar, minst böcker. Dåliga böcker skada bildningen. Tidningar främja den icke mycket. De ha vanligen sitt program som de följa, och detta gör dem mer eller mindre ensidiga och bidrager till att antingen stödja gamla fördomar eller främja nya sådana. De söndra i stället för att förena och hjälpa oss föga till samling omkring gemensamma, höga fosterländska uppgifter. Därför behöfs bibeln. Den har också ett program och det går ut, icke på partisinne utan på att bilda oss till goda, sanna människor enligt Kristi förebild, som förstå att tjäna, lida och verka som han.

Där ha vi bildningens högsta mål och dess vinning är frid i sinnet, glädje åt tillvaron, hopp för både framtid och evighet.

- V. *Byström, J.* Rusdrycksförbrukn. i Sverige under 19 århundradet.
- VI. *Beckman, Ernst.* Hvad arbetaren kostar på sig.¹⁾

1900:

- I. *Till Peter Wieselgrens minne.* Svärdsslag från hans strid för svenska folkets nykterhet.¹⁾
- II. *Holmberg, T.* Ett fult eller ett skönt lif. Ord till den vuxna ungdomen.¹⁾
- III. *Schulthess, F.* Nykterhetsrörelsen i Tyskland. 1.
- IV. *Wieselgren, S.* Kunna utskänkingsbolagen tjena nykterheten?

1901:

- I. *Lövgren, N.* Huru bör prästen förhålla sig till tidens nykterhetsrörelse?
- II. *Schulthess, F.* Nykterhetsrörelsen i Tyskland. 2.¹⁾
- III. *Brendel, C.* Huru mycket drickes för närvarande i Tyskland?
- IV. *Almquist, E.* Spiritens inflytande på arbetet enligt Kræpelinska skolans undersökningar.
- V. *Helenius, M.* Alkohol och lifslängd.

1902:

- I. *Wieselgren, S.* Ölet och Göteborgssystemet. Föredrag vid 1902 års förbudskongress.
- II. *Meddelanden från arbetsfältet* af styrelsen för Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran genom dess sekreterare.
- III. *Almquist, E.* Om spritdryckernas verkan. Föredrag för ungdomen.
- IV. *Nilsson, E.* En viktig och betydelsefull fråga i vår värnpliktsutbildning.
- V. *Beckman, E.* Ölet under bolagsystemet. Skandinaviska grundsatser tillämpade i England.

1903:

- I. *Berglund, A.* Norrbottningen och den legaliserade sprithandterin-

gen. Erfarenheter från trenne Norrbottenssocknar.¹⁾

- II. *Dalhoff, N.* Redningshjem för drickfäldige.
- III. *Lundborg, H.* Alkohol och sinnessjukdomar.
- IV. *Nilsson, Sofi.* Om matlagning i enklare hem. Andra upplagan.
- V. *Rudin, W.* Människosjälens odödlighet.¹⁾

1904:

- I. *Boy, Bengt H.* Alkoholens inverkan på skjutförmågan jämte några där till knutna betraktelser.¹⁾
- II. *Milow, Cecilia.* Älskar du ditt fosterland?
- III. *Nilsson, Paul.* Gudsfruktans betydelse för landets försvar. Ord till de värnpliktige.¹⁾
- IV. *Santesson, C. G.* Några tankar och önskemål i alkoholfrågan.
- V. *Rudin, W.* Vår ansvarighet.

1905:

- I. *Nilsson, E.* Sanitär folkuppfostran. Ett förgängsfolk i hälsovård.
- II. *Lundborg, H.* Om alkoholens inflytande på afkomman.
- III. *Rudin, W.* Tillvaros problem.
- IV. *Almquist, E.* Nykterhetsarbetet och sedligheten.
- V. *Meddelanden från arbetsfältet.* Redogörelse för Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran och dess verksamhet maj 1902—maj 1905.

1906:

- I. *Wieselgren, S.* Förfelade lif.
- II. *Hedbom, K.* Tuberkulosen och alkoholismen.
- III. *Hult, K.* Om bildning. Dess villkor och mål.
- IV. *Almquist, E.* Förhållandet mellan man och kvinna ur hygienisk synpunkt.
- V. *Meddelanden från arbetsfältet.* Redogörelse för Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran och dess verksamhet maj 1905—maj 1906.

Allmännyttiga småskrifter:

- I. *Langlet, Mathilda.* I Sjötorpet. 1904.
- II. *Den lilla hönsboken* af en erfaren hönsskötare. 1904.

¹⁾ Utgången.

Skrifter, utgifna af Svenska sällskapet för nykterhet och

folkuppfostran:

Ser. 1895—1905, se näst föreg. sid.

Ser. 1906:

1. **Wieselgren, S.**, Fil. Dr, Generaldirektör: *Förfelade lif.*
2. **Hedbom, K.**, Med. Dr, Stadsdistriktsläkare: *Tuberkulosen och alkoholismen.*
3. **Hult, Karl**, Kyrkoherde: *Om bildning. Dess villkor och mål.*
4. **Almquist, Ernst**, Med. Dr, Professor: *Förhållandet mellan man och kvinna ur hygienisk synpunkt.*
5. *Meddelanden från arbetsfältet.* Redogörelse för Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran och dess verksamhet maj 1905—maj 1906.

Allmännyttiga småskrifter: I, II, se näst föreg. sid.

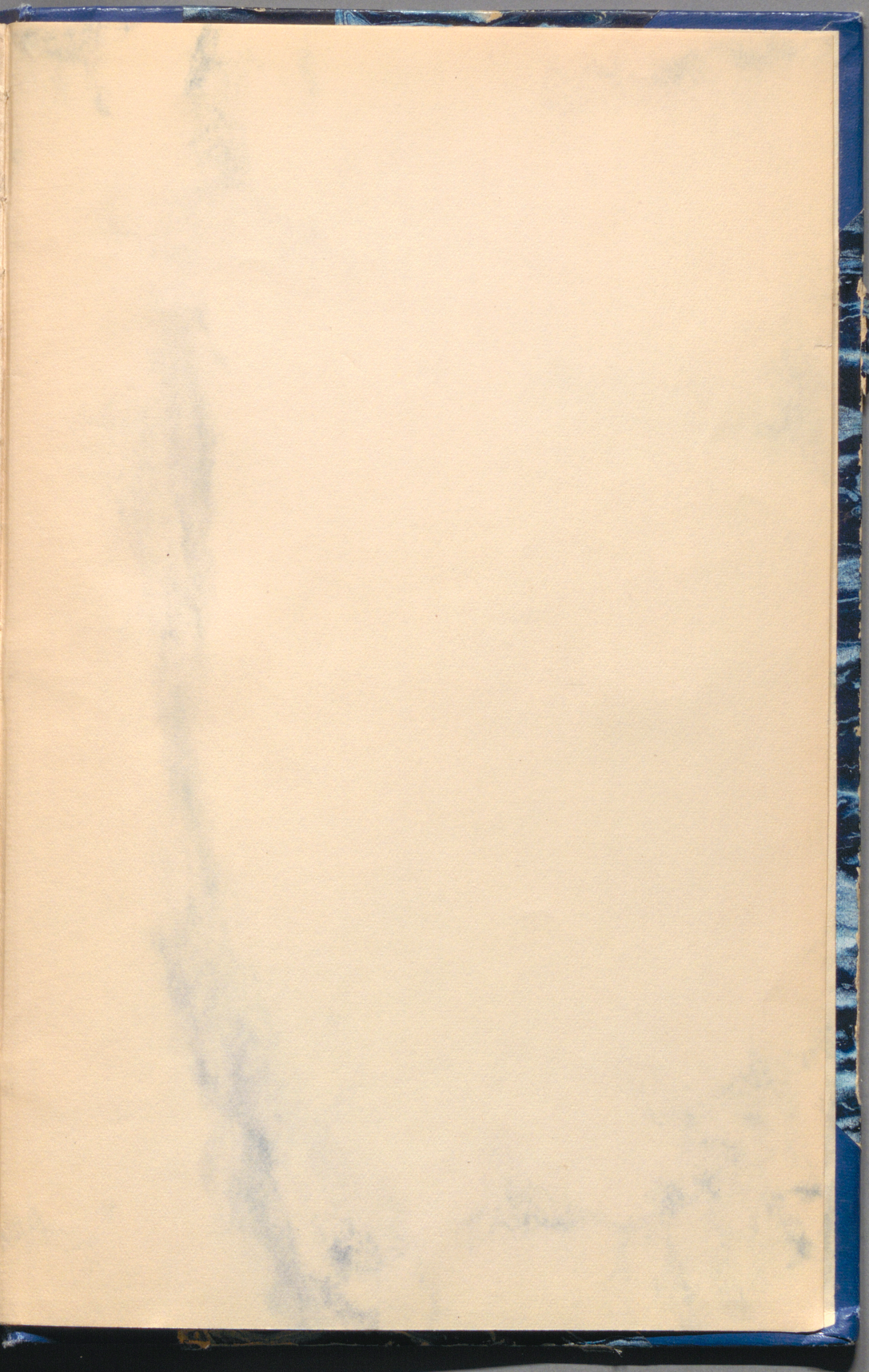
Boktitlar ur vår senaste mansålders svenska bokskatt.

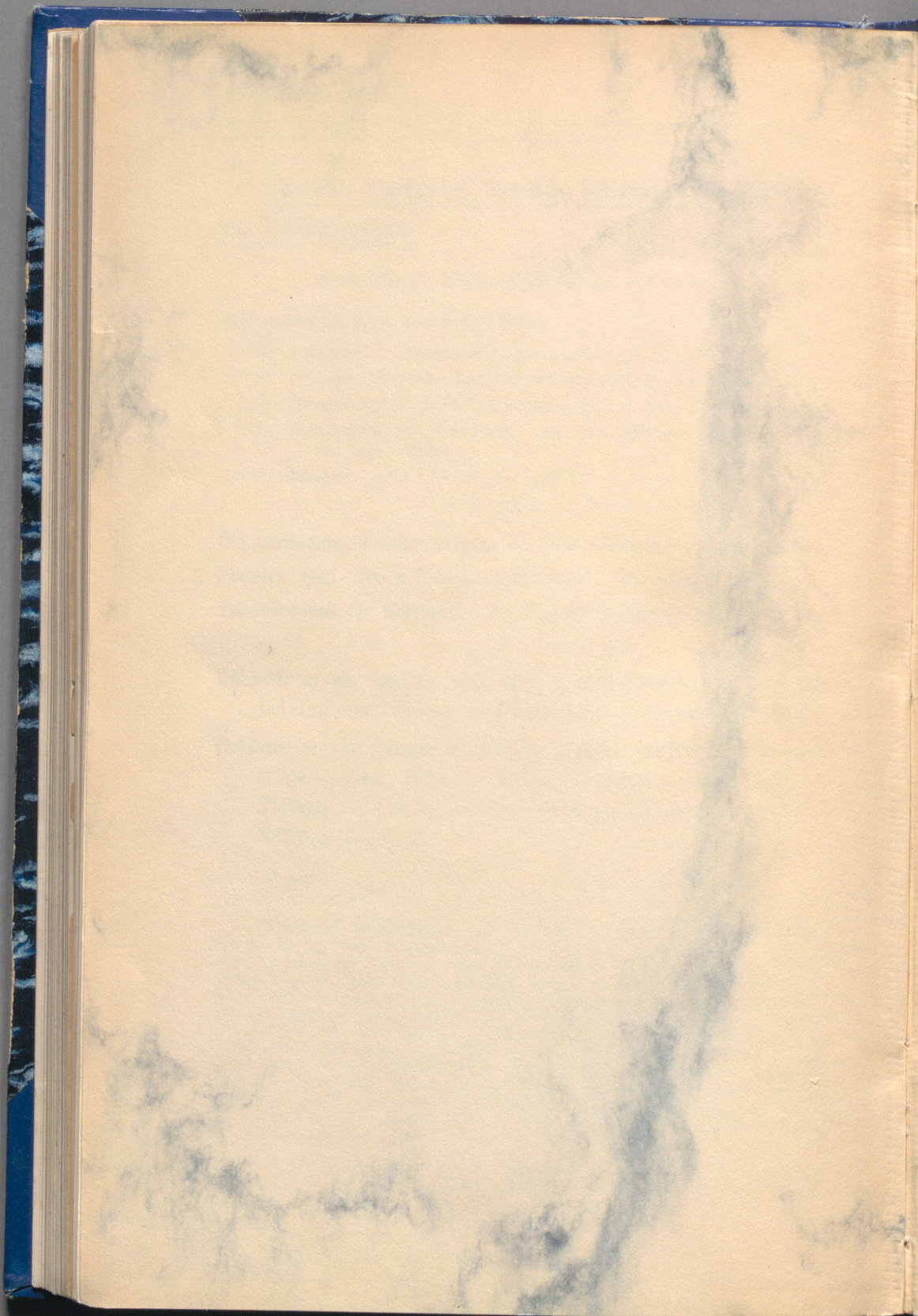
Urval till ledning vid bildande och fullföljd af folkbibliotek, ombesörjdt af Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran, Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande och Kungl. Patriotiska sällskapet. 1904.

Fosterländska sånger. Du gamla, du fria.

Hell dig, du höga nord! m. fl. 1905.

Svenska Sällskapet för nykterhet och folkuppfostran,
byrå: Östermalmsgatan 60, Stockholm, tillhandagår kostnadsfritt med råd och upplysningar rörande folkbibliotek (socken-, församlings-, skol-, förenings-, regementsbibliotek), ombesörjer för dylika bibliotek lämpliga böcker till nedsatt pris liksom äfven deras inbindning; tillhandahåller sällskapets bokförteckning till ledning vid val af dylika böcker; uthyr 30 vandringsbibliotek, hvardera på ungefär 50 band, mot 3 kronor i månaden och återfraktens betalande af rekvirenten; upprättar på beställning dylika bibliotek med alla tillbehör till möjligast billiga pris; anordnar skolkökskurser med vandrande skolkök på förmånliga villkor, hvarom närmare i cirkulär, som från byrån kunna rekvireras; sänder på rekvisition sällskapets skrifter kostnadsfritt till personer, som vilja medverka till deras gratisspridning

Kungl. biblioteket, Stockholm

50001

000 102 753